

Filosofie verrijkt je leven

Opiniebijdrage in:
De Morgen, 6 juli 2000

“Pissig pesten”, “dit zal racisme, fundamentalisme en onverdraagzaamheid in de hand werken”, “filosofie bestaat slechts uit loutere kennisoverdracht terwijl in de lessen godsdienst of moraal echt gediscussieerd wordt”, “dit is een kwakkel”, “onbevangen dialoog wordt doelloos gesprek”. Dit zijn slechts enkele van de uitspraken waarmee onlangs in Vlaanderen een (vooraanstaand) politicus die een initiatief nam rond filosofieonderwijs werd afgeschoten. Het is *wijsgerig slordig* en getuigend van gebrek aan volwassen dialoogcultuur de zogenaamde concurrent – in dit geval de filosofie – af te schieten op grond van een karikatuur. Wij wensen daarom wat volgt aan te stippen.

(1) *De bijdrage van de filosofie is noodzakelijk geworden om ons heden beter te begrijpen en om de maatschappij van morgen te bouwen.* Zo motiveerde directeur-generaal Federico Mayor de start (1995) van het UNESCO-programma ‘Filosofie en democratie in de wereld’. Wat is intussen gebleken? Filosofieonderwijs zit wereldwijd in de lift. Het is een veelbelovende educatieve mogelijkheid met de toekomst voor zich. Goed en degelijk filosofieonderwijs is algemeen verspreid, ongebonden, maatschappelijk relevant, didactisch toegankelijk, legt bovenal de nadruk op vaardigheden en attitudes, en heeft uitdrukkelijk oog voor de inzet hiervan in de andere vakken. Toch blijft het onderwerp in Vlaanderen onbespreekbaar wegens het verenigde en starre veto van de levensbeschouwelijke gemeenschappen.

(2) Filosofie is een *algemeen* vak, geen levensbeschouwelijk. In de volgende werkdefinitie kunnen de meest uiteenlopende filosofische scholen en tradities zich herkennen: *filosofie/wijsbegeerte is de stelselmatige poging zo goed mogelijk gebruik te maken van onze rationele/redelijke/kritische vermogens om de problemen en vraagstukken die rijzen tengevolge ons bestaan als mens aan te pakken.* De Filosofie is gewoon de ruimste vorm van rationaliteit waarover we beschikken, met inbegrip van de attitude het zoeken niet te snel moe te worden. Wat heeft deze begeerte ons tot dusver opgeleverd? Om te beginnen: alle wetenschappen. Filosofie was het experimentele veld waarop de wetenschappen zich hebben geoefend, tot zij hun eigen methodes hebben ontwikkeld. Nog steeds liggen de relaties tussen beide een stuk ingewikkelder dan vaak gedacht wordt. Filosofie is zoeken naar manieren om wankel gronden betreedbaar te maken. Op het praktische vlak houdt filosofie zich bezig met het zoeken naar rechtvaardigingen en heeft zij alle reeds definitief verworven - en nog te verwerven - justifications voor ons handelen opgeleverd: op politiek vlak, op het vlak van mensenrechten, van economische verhoudingen, relaties tot de natuur, etc. Enkele voorbeelden van ‘praktische’ filosofische vragen zijn: *Wanneer mogen overheden dwingende regels opleggen aan hun burgers? Wanneer is werk zinvol? Wanneer is een verandering een verbetering? Wanneer moet men zich aanpassen? Beheerst de mens de techniek of de techniek de mens? Is tevredenheid hetzelfde als geluk? Wanneer draagt kennis bij tot een beter leven?*

(3) Filosofie leidt (o.a.) tot dieper inzicht in de eigenheid van het levensbeschouwelijke. Filosofie kan iets wat godsdienst niet kan. Ze kan de ruimte creëren voor de vrijheid al of niet, bewust en vrijwillig, voor de religieuze antwoorden te kiezen. Wie het ernst is met het geloof (maar ook met niet-gelovige vormen van levensbeschouwing) heeft geen angst voor dit soort filosofieonderwijs, integendeel. Het vak niet-confessionele zedenleer in het officieel onderwijs kan deze rol niet vervullen. Recente ontwikkelingen maken dit vak steeds meer tot de stem van een bepaalde levensbeschouwelijke gemeenschap. Deze heeft zeggenschap over dit vak verkregen geheel naar analogie van de godsdienstvakken. De huidige toestand is daardoor principieel onzinnelijk: de leerlingen moeten kiezen tussen de vakken aangeboden door de 7 erkende levensbeschouwingen en wie dat niet kan of wil, moet ergens in de school, op zijn eentje, zijn eigen levensbeschouwing gaan bestuderen. Veel ouders protesteren terecht tegen die gang van zaken. Kinderen (burgers) worden ongelijk behandeld, wat zelfs grondwettelijk onaanvaardbaar is.

(4) Veelbelovend is het zogenaamde ‘filosoferen met kinderen’. Vanaf een bepaald niveau (3de graad SO) kan dit alleen maar verrijkt worden door de confrontatie met de ervaring van de mensheid ter zake – *met de tijd en wereldomspannende gemeenschap van onderzoek buiten het klaslokaal.* Onderzoek heeft aangetoond dat kinderen met wie regelmatig gefilosofeerd wordt ook op andere domeinen (rekenen, taal, ...) beter zullen presteren dan niet-filosoferende kinderen. Maar er zijn nog meer goede redenen. Bijvoorbeeld het democratisch ideaal: goed filosofieonderwijs is de best mogelijke leerschool voor de confrontatie met de veelheid van problematieken, gezichtspunten (o.a. levensbeschouwelijke), en argumenten van de anderen; het oefenen van de bekwaamheid om met anderen een constructieve dialoog te voeren; het nadenken over de beste vorm van politieke en sociale organisatie; de ontdekking van het universele en het inzicht dat de fundamentele vragen van

het leven de mensen en de mensheid samenbrengen, eerder dan hen scheiden. Een degelijke wijsgerige basisvorming is een sleutelement in een zichzelf ernstig nemend democratisch maatschappijmodel.

(5) Vlaanderen bengelt inzake filosofieonderwijs aan de staart van het Europese peloton. Nochtans heeft het alles in huis om zijn achterstand in een voorsprong om te buigen. Wij zien alvast geen eerlijke argumenten voor de verbeterde weerstand tegen het aanbieden van dit soort onderwijs *voor iedereen*, als de eigen levensbeschouwelijke vorming blijft bestaan. Hiervoor is enkel nodig dat op de juiste plaats een transparant en opbouwend gesprek tot stand komt zonder verborgen agenda's en zonder karikaturen, niet van levensbeschouwing, maar ook niet van filosofie.

Namens het 'Vlaams UNESCO netwerk voor filosofieonderwijs en democratie'

prof. dr. Jos Decorte, KUL
prof. dr. Freddy Mortier, RUG
lic. Willy Poppelmonde, Unesco centrum Vlaanderen (UCV)
prof. dr. Jean Paul Van Bendegem, VUB
prof. dr. Guido Van Heeswijck, UA-UFSIA
lic. Wim van Rooy, UCV